

Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmen Yeterlik ve Öğretmen Liderlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi^a

Nesibe AĞIRMAN^{1,b}, Muhammet Hanifi ERCOŞKUN²

¹ Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum-Türkiye

² Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzurum-Türkiye

Başvuru tarihi: 15 Şubat 2017

Düzeltilme tarihi: 02 Mart 2017

Kabul tarihi: 15 Mart 2017

Öz

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin, öğretmen yeterlik ve öğretmen liderlik düzeylerinin değerlendirilmesi, öğretmen yeterliğine ilişkin görüşleri ile öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi, öğretmen yeterliğine ilişkin görüşlerinin öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algılarını yordama durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi olan betimsel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Öğretmen Yeterlik Ölçeği (Diken, 2004) ve Öğretmen Liderlik Ölçeği (Beycioğlu ve Aslan, 2010) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterlik düzeylerinin orta; öğretmen liderlik düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri ve öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıları arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşlerinin, öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algılarının, düşük düzeyde anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sınıf Öğretmeni, Öğretmen Yeterliği, Öğretmen Liderliği

^a Bu çalışma, 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmen Yeterlik ve Öğretmen Liderlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi" adlı Yüksek Lisans tezinden türetilmiş ve 5-8 Mayıs 2016 tarihlerinde Çanakkale'de düzenlenen 8. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

^b Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 25240, Erzurum /Türkiye.

e-posta: nesibe.agirmann@gmail.com

Evaluation of Class Teachers' Level of Teacher Efficiency and Teacher Leadership

Abstract

The aim of this study is to evaluate the level of teacher efficiency and teacher leadership, determine the relationship between views on teacher qualification and expectations and perceptions of teacher leadership roles, identify the predictive situation of expectations and perceptions of views on teacher qualification related to teacher leadership roles. In this study, the relational survey of descriptive research model which is a qualitative research method was used. Data collection tools are Teacher Efficacy Scale and Teacher Leadership Scale. As a result of study, it has been found that the level of teacher efficiency of classroom teachers is midlevel; the level of teacher leadership is high level. A low level positive relationship between classroom teachers' expectations and perceptions of views on teacher qualification related to teacher leadership roles has also been detected. It has been precipitated that classroom teachers' views on teacher qualification is low level predictor of expectations and perceptions of teacher leadership roles.

Keywords

Classroom Teacher, Teacher Efficiency, Teacher Leadership

1. GİRİŞ

Eğitim ve öğretimin niteliği şüphesiz bu süreçte aktif olarak görev alan öğretmenlerin niteliğinden etkilenmektedir (Kahramanoğlu ve Ay, 2013). Tüm öğretmenlerin özellikle de sınıf öğretmenlerinin, eğitim-öğretim sürecinde ve hatta sonrasında etkisi büyüktür. Bir sınıf öğretmeni çoğu öğrencinin ilk öğretmeni ve dolayısıyla profesyonel anlamda ilk öğretendir. Öğretmenin, insanlığa iyi bir birey kazandırma işinin imar ve inşasında önemli bir görev üstlendiği düşünülürse; formal anlamda bireyin eğitiminin temelini atan sınıf öğretmeninin önemi daha iyi anlaşılır. Çünkü ilk bilgileri, davranış ve tutumları kazandırma görevinde, sınıf öğretmenlerinin rolleri oldukça fazladır (Kalkan, 2012). Bu rolleri gerçekleştirmede öğretmenlik mesleğinin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumlara öğretmen yeterliği denir (Gül, 2010: 18). Yeterli öğretmenler yeni fikirlere daha açıktırlar ve öğrencilerinin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için yeni yöntemler denemeye daha isteklidirler (Guskey, 1988; Stein ve Wang, 1988; Tschannen-Moran ve Hoy, 2001). Böylesine önemli bir mesleği en iyi şekilde yerine getirebilmek için, öğretmen yeterlikleri açısından donanımlı kişilerin sınıf öğretmeni olması beklenmektedir.

Öğretmen yeterliklerinin neler olması gerektiği konusunda pek çok görüş vardır (Aslan, 2011; Çoklar, 2012; Dursun, 2013; Gelen ve Özer, 2008; Gönüllü, 2009; Kalkan, 2012; Şallı, 2012; Taşdemir, 2007; Yılmaz ve Bökeoğlu, 2008). Genel bir algı oluşturması bakımından alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür olarak ifade edilse de;

Öğretmenlik Mesleği Genel Alan Yeterlikleri 17.04.2006 tarihli onay ile yürürlüğe girerek, 2590 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Gelinen süreçte Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (ÖYGM) tarafından en son 2010 yılında güncellenmiş olan öğretmen yeterlikleri kitabında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından belirlenen ve her öğretilerde olması beklenen “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri”, 6 yeterlik alanı, 31 alt yeterlik ve bu alt yeterliklere sahip olmak için neler yapmaları gerektiğini ifade eden 233 performans göstergesinden oluşmaktadır (MEB, 2010). Genel yeterlikler en son 29.09.2015 tarihinde yeniden gözden geçirilmiş; ancak henüz onaylanmamıştır. Konuyla ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması bağlamında sınıf öğretmenliği, 1997 yılında İlköğretim Bölümü içinde bir anabilim dalı olarak uygulamaya konulmuştur (Gönüllü, 2009: 41). 15.06.2016 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu (YÖK) Toplantısı'nda ise Temel Eğitim Bölümü içinde Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı şeklinde değiştirilmiştir. Sınıf öğretmenin yeterliği kapsamında bir standardın olması gerektiği fikrinden hareketle çalışmalar yapılmış, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından uygun bulunan Sınıf Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri, Bakanlık Makamının 25.07.2008 tarih ve 2391 sayılı onayı ile yürürlüğe konulmuştur.

Özel alan yeterlikleri belirlenirken sınıf öğretmenlerinin birden fazla dersten sorumlu olmaları, onları diğer öğretmenlerden ayırmaktadır. Bu durum, sınıf öğretmenlerinin çoklu disiplin ve disiplinler arası anlayışa dayalı yeterliklere sahip olmalarını bir zorunluluk haline getirmektedir. Bu bağlamda, sınıf öğretmeni yeterlikleri ve performans göstergeleri oluşturulurken okuttuğu her dersin özel alan bilgisi yerine söz konusu derslerin ortak tabanı ve bütünleştirici özellikleri dikkate alınmıştır (MEB, 2008). Yapılan çalışmalar sonucunda sınıf öğretmeni özel alan yeterlikleri; 8 yeterlik alanı, 39 yeterlik ve bu yeterliklerin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin davranış ifadeleri şeklinde belirtilmiş, performans göstergelerinden oluşmuştur (MEB, 2008).

Öğretmen liderliği ise yakın zamanda alanyazına girmiş, örgütsel değişim süreçlerinde özgün düşünceler ortaya koyan, çevresini etkileyen aynı zamanda onlardan etkilenen bir liderlik yaklaşımıdır (Özçetin, 2013: 21). Öğretmen liderliği, eğitimde meydana gelen değişimleri okul ve sınıf düzeyinde gerçekleştirilebilir, değişimler doğrultusunda kendini geliştirebilir, bilgilerini meslektaşlarıyla paylaşarak meslektaşlarının gelişimine yardım etme ve onları destekleme, öğrencilerin etkin olarak öğrenmesini sağlama yeteneğidir (Canlı, 2011: 36). Öğretmen liderliği kavramına yaklaşımlar farklılıklar içerirse de işbirlikçi çalışma, etkileşim, rehberlik etme, paylaşım, yakın ilişkiler, yaratıcı ve eğitsel yöntemler gibi ortak noktalar bu kavramın temel taşlarıdır (Beycioğlu, 2009: 32).

Lider öğretmenleri diğer meslektaşlarından ayıran birtakım özellikler vardır. Bunların başında iyi bir öğretmen olmak gelir. Diğer özellikler ise, kişiler arası iletişim becerilerine sahip olmak, grup çalışmaları yapabilmek, sunum becerilerine sahip olmak, değişime açık olmak, rahat, sabırlı, planlı, düzenli, güven verici olmak ve elindeki kaynakları kullanabilmek şeklinde sıralanabilir (Aslan, 2011: 23).

Güven (2015: 40) ise lider öğretmen özellikleri hakkındaki görüşlerini şu sözlerle ifade etmiştir: “Öğretmen liderler, etkili iletişim becerilerine sahip, herkesin eksiklikleri

olabileceğinin farkında olan ve sürekli öğrenmeye hazır kişilerdir; okul ile ilgili projeler geliştirir ve bunları gerçekleştirebilmek için tüm paydaşlarla birlikte çalışırlar. Vizyonu olan bu tür öğretmenler takım çalışmalarında bulunmaktan zevk alır, sınıf içi performanslarını da en üst seviyede tutarlar. Bu tür vizyoner öğretmenler, öğrencilerinin başarılarında sürekliliği sağladıkları gibi başarılı olabilmelerinin sevincini de hissettirirler. Etkin liderler, her türlü sıkıntılı zamanlarda bile sükûnetle davranmayı başarabilirler. Etkin liderler, beraber çalıştığı kişilerin eksiklerine karşı da daima hazırlıklıdır.”

Öğretmen liderliği, aynı anda pek çok farklı boyutu içinde barındıran geniş ve bir o kadar da bu genişliği oluşturan alt kollarıyla uyumlu bir kavramdır. Bu özelliklerinin bir sonucu olarak Tomlinson ve Germundson (2007) öğretmen liderliğini caz müziği yapmaya benzetmiştir. Caz müziğinde, geleneksel müzikte olduğu gibi, her şeyi yöneten bir orkestra şefi ve sadece kendi çalacağı notalara yoğunlaşan orkestra üyeleri yoktur. Herkes aynı anda farklı notalar çalar, birbiriyle uyumlu ve ortak melodiyi yakalamak için işbirliği içinde orkestrayı yürütürler.

Öğretmen liderliği, geleneksel eğitim anlayışındaki, müdür tarafından yönetilen öğretmen algısından oldukça farklıdır. Teknolojinin gelişmesi ve bilgi kaynaklarının artmasıyla bilgiye ulaşmak oldukça kolay bir hale gelmiştir. Bu durum öğretmen imajını değiştirerek; öğretmeni, bilginin tek kaynağı ve bilgi aktarıcısı olmaktan çıkarmıştır. Öğretmen, bilgiyi paylaşan, öğrenciyi rehber ve örnek olan kişi haline gelmiştir. Dağ ve Göktürk (2014) liderlik rolünün de öğretmenlerin değişen profiline eklenen niteliklerden biri olarak görmektedir.

Öğretmenin etki alanını oluşturan tek yer, sınıf değildir. Öğretmen, hem sınıf içinde hem de sınıf dışında etkili liderlik davranışı sergileyebilmelidir. Özellikle sınıf öğretmenleri kendi öğrencilerine yaptığı liderliğin ötesinde; gerektiğinde öğretmen arkadaşlarına, zümresine, sorumlusu olduğu eğitici kulüpteki öğrencilere ve velilerine de liderlik yapmaktadır. Bir sınıf öğretmeni veli toplantısında dahi lider olmanın gerekliliklerini bilmeli ve uygulamalıdır.

Toplumda eğitimle sağlanması beklenen gelişmeler şüphesiz ki öğretmenlerin iletişim içinde olduğu bireyleri doğru yönlendirmesiyle gerçekleşecektir. Bu durum ise öğretmenin iyi bir lider olmasını gerektirmektedir. Ayrıca eğitim aracılığıyla ulaşılmak istenen hedefler yolunda; mesleğinin tüm bilgi ve becerilerine sahip, bireyleri ve grupları organize edebilen, onlara model olabilen, onların öğrenme etkinliklerinden sorumlu, yol gösterici, gelişime ve yeniliklere açık, işbirliği içerisinde çalışabilen yeterlik ve liderlik düzeyi yüksek öğretmenlere, özellikle sınıf öğretmenlerine ihtiyaç vardır.

Araştırmalar, iyi öğretmenlerin aynı zamanda etkili liderlik özellikleri gösteren öğretmenler olduğunu göstermektedir. Sınıfında başarılı olan ve daha çok başarıya yönlendiren etkinliklerde bulunan öğretmenler, lider olarak değerlendirilmiştir (Harchar ve Hyle, 1996). Bu ifadeden de hareketle denilebilir ki yeterli öğretmen aynı zamanda lider öğretmendir.

Gül'e göre (2010), iyi eğitim alan öğretmenler, topluma örnek olarak öğretmenlik mesleğinin statüsünü artırmanın yanı sıra, öğretmenin liderliğini de artıracaktır. Bu yüzden, öğretmen yetiştiren kurumlara büyük görev düşmektedir, öğretmenlere verilen eğitimin kalitesi bu noktada göz önüne alınmalıdır.

Tüm bu görüşler doğrultusunda, öğretmen yeterliği ve öğretmen liderliği kavramlarının eğitim açısından iç içe ve birbirini etkileyen kavramlar olduğu söylenebilir. Bu iki kavramın eğitim süreci içerisinde ele alınması ve geliştirilmesi daha nitelikli nesillerin yetiştirilmesi açısından son derece önem taşımaktadır. Bu nedenle, sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterlik ve öğretmen liderlik düzeylerinin araştırılması alana önemli ölçüde katkı sağlayabilir.

Alanyazına bakıldığında, öğretmen liderliği ve öğretmen öz yeterliği konularının birlikte ele alındığı çalışmalara rastlanmış olup (Neck, Neck, Manz ve Godwin, 1999; Phillips, 2009; Prussia, Anderson ve Manz, 1998; Rice, 2014); öğretmen liderliği ve öğretmen yeterliklerinin birlikte ele alındığı yurtiçi bir araştırmaya rastlanamamıştır. Yurtdışında ise Constance A. Burgess tarafından 2012 yılında yapılan “Öğretmen Yeterliği ve Öğretmen Liderliğinde Öğretmen Algıları” konulu ve Susan E. Elliot tarafından 2000 yılında yapılan “İlköğretim Okullarında Öğretmen Geçmişi, Temel Liderlik Davranışları ve Öğretmen Yeterliği Değişkenlerinin İlişkisi” konulu iki çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmaların içeriklerine bakıldığında ise yeterlikten kastedilenin, öz yeterlik inançları ve yeterlik duyguları olduğu görülmüştür. Doğrudan sınıf öğretmenlerinin, öğretmen yeterlik ve öğretmen liderlik düzeylerine bakılan bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterlikleri ile öğretmen liderliklerinin birlikte değerlendirilmesi, bu araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiş olup; bu çalışma konuyla ilgili ciddi bir eksikliği giderebilmesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerinin ve lider öğretmen özelliklerinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesi, öğretmen yeterlikleri ile öğretmen liderlikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, öğretmen yeterliğinin öğretmen liderliğini yordayıp yordamadığının saptanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır: Sınıf öğretmenlerinin;

- (i) Öğretmen yeterlikleri ne düzeydedir?
- (ii) Öğretmen liderlikleri ne düzeydedir?
- (iii) Öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri ve öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- (iv) Öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri, öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algılarını yordamakta mıdır?”

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada araştırmanın genel amacına ve alt problemlerin özelliğine uygun olarak nicel araştırma yöntemi olan betimsel tarama modellerinden ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkiyel tarama modeli iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığını ve/veya derecesini birlikte belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2012).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçe sınırlarındaki resmi ve özel ilköğretim okullarında çalışan 1547 sınıf öğretmeni (MEB, 2015) oluşturmuştur. Çalışma örnekleme ise söz konusu evren üzerinden tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 324 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Tabakalamada ölçüt olarak devlet ve özel okulların sayısı dikkate alınmıştır. Anketler uygulanırken gönüllülük esasına göre katılım sağlandığı için toplamda 312 sınıf öğretmeni örnekleme oluşturmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

“Öğretmen Yeterlik Ölçeği” öğretmenlerin kendi yeterliklerine yönelik görüşlerini değerlendirmek için Gibson ve Dembo (1984) tarafından geliştirilmiş, daha sonra Guskey ve Passaro (1994) tarafından yeniden gözden geçirilmiştir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması ise Diken (2004) yapmıştır. Öğretmen yeterliklerini ölçmek üzere tasarlanmış bu ölçek 5’li (1:kesinlikle katılmıyorum’dan, 5: kesinlikle katılıyorum’a yönelen) likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda, 21 maddelik orjinal ölçekten, birbirinden bağımsız iki alt boyuttan oluşan 16 maddelik Türkçe formu elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik çalışması Cronbach-Alpha testi ile yapılmış, ölçeği oluşturan toplam 16 maddenin iç tutarlık katsayısı “.71”, “bireysel öğretim yeterliği (içsel faktörler)” alt boyutunun “.71”, ve “genel öğretim yeterliği (dışsal faktörler)” alt boyutunun ise “.73” olduğu bulunmuştur. Bulgular “Öğretmen Yeterlik Ölçeği”nin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Diken, 2004). Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayısı ölçeği oluşturan toplam 16 madde için “.59”, “bireysel öğretim yeterliği (içsel faktörler)” alt boyutu için “.68”, “algı” boyutu için ise “.79”dir.

“Öğretmen Liderliği Ölçeği” ilköğretim okullarında, öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıların ne düzeyde olduğuna ilişkin görüşlerin belirlenmesi için Beycioğlu ve Aslan (2010) tarafından geliştirilen 25 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayısı “beklenti” boyutu için “.93”, “algı” boyutu için ise “.95” olarak hesaplanmıştır. Test tekrar test analizlerinde Pearson korelasyon katsayısı “beklenti” boyutu için “.80”, “algı” boyutu için ise “.87” olarak hesaplanmıştır. Bulgular “Öğretmen Liderlik Ölçeği”nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Beycioğlu ve Aslan, 2010). Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayısı “beklenti” boyutu için “.87”, “algı” boyutu için ise “.93”tür.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması aşamasında “Öğretmen Yeterlik Ölçeği” ve “Öğretmen Liderlik Ölçeği” hakkında katılımcılara ön bilgi verilmiş daha sonra katılımcıların ölçekleri doldurmaları istenmiştir. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında Sosyal Bilimler İçin İstatistiksel Paket (SPSS 22 for Windows) programı ile analiz edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri ile öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon

Katsayısı ile tespit edilmiştir. Öğretmen yeterliğine ilişkin görüşlerin, öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algılarının anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığının tespitinde basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümünde, “Öğretmen Liderlik Ölçeği” ve “Öğretmen Yeterlik Ölçeği”nden elde edilen verilere dayalı bulgular araştırmanın alt problemlerine göre sırayla sunulmuştur.

Soru 1: Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterlikleri ne düzeydedir? sorusuna cevap olabilecek betimsel istatistikler Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Öğretmen Yeterlik Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	$\bar{X}$	s	N
Öğretmen Yeterlik Düzeyi	3.09	.39	312

Yukarıdaki tabloda öğretmen yeterlik ölçeğinden elde edilen puanların ortalamasının $\bar{X}=3.09$ olduğu görülmektedir. Buradan, öğretmenlerin öğretmen yeterlik ölçeğinden elde edilen puanların orta düzeyde olduğu yani sınıf öğretmenliklerinin öğretmen yeterliklerinin orta düzeyde olduğu yorumu yapılabilir.

Soru 2: Sınıf öğretmenlerinin öğretmen liderlikleri ne düzeydedir? sorusuna cevap olabilecek betimsel istatistikler Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2. Öğretmen Liderlik Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

	$\bar{X}$	s	N
A. Beklenti Düzeyi	4.57	.45	312
B. Algı Düzeyi	4.01	.62	312

Tablo 2’deki öğretmen liderlik ölçeği puanlarına ait ortalamalara bakıldığında, beklenti alt boyutu puanlarının ortalaması $\bar{X}= 4.57$ ve algı alt boyutu puanlarının ortalaması $\bar{X}= 4.01$ olduğu görülmektedir. Bu durumda her iki alt boyut puanlarının yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Yani öğretmenlerin liderlik rollerine yönelik beklenti ve algılarının yüksek olduğunu; ikisi karşılaştırıldığında ise öğretmen liderlik rollerine yönelik beklentilerinin, algılarından daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmadan elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde temel eğitimin en önemli unsurlarından biri olan sınıf öğretmenlerinin lider öğretmenler olarak görüldüğü söylenebilir.

Soru 3: Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri ile öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? sorusuna cevap olabilecek Pearson korelasyon analizi sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur:

Tablo 3. Öğretmen Liderlik Ölçeği ve Öğretmen Yeterlik Ölçeği Puanları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayısı

	Beklenti Ölçeği	Algı Ölçeği	Öğretmen Yeterlik Ölçeği
--	-----------------	-------------	--------------------------

Beklenti Düzeyi	1		
Algı Düzeyi	.372**	1	
Öğretmen Yeterlik Düzeyi	.181**	.192**	1

** p<0.01

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, beklenti ve algı alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu yorumu yapılabilir ($r = .372, p < .001$). Beklenti ve algı alt boyutu puanları ile öğretmen yeterlik ölçeği puanları arasında yine pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Beklenti alt boyutu puanları ile öğretmen yeterlik ölçeği puanları arasında Pearson korelasyon katsayısı $r = .181, p < .001$ ve algı alt boyutu puanları ile öğretmen yeterlik ölçeği puanları arasındaki Pearson korelasyon katsayısı $r = .192, p < .001$ 'dir.

Daha genel bir ifadeyle öğretmen liderliğine ilişkin beklenti ile algı alt boyutlarının kendileri arasında ve öğretmen liderliğine ilişkin beklenti ve algı alt boyutları ile öğretmen yeterlikleri arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

Soru 4: Sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri, öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algılarını yordamakta mıdır? sorusuna cevap olabilecek regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4. Öğretmen Yeterlik Ölçek Puanlarının, Öğretmenlerin Liderlik Rolüne Yönelik Beklenti Ölçeği Puanlarını Yordama Düzeyi

Değişken	B	Standart hata	β	t	p
Sabit	3.937	.199		19.759	.000
Öğretmen Yeterlik Ölçeği	.207	.064	.181	3.233	.001

R=0.181; R²=0.03; F(1.310)=19.759; p=.001

Tablo 4 incelendiğinde sabit ve regresyon katsayısının 0.05 manidarlık düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Öğretmen yeterlik ölçeği puanları, öğretmenlerin liderlik rollerine yönelik beklenti alt boyut puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir (R = 0.181, R² = 0.03, F (1.310)=19.759, p<0.05). Öğretmen yeterlik ölçeği puanları, öğretmenlerin liderlik rollerine yönelik beklenti alt boyut puanlarına ilişkin toplam varyansın %3'ünü açıklamaktadır. Bu durumda regresyon denklemi şu şekildedir: *Öğretmenlerin Liderlik Rollerine Yönelik Beklenti Ölçeği Puanları* = 3,937+0,207* *Öğretmen Yeterlik Ölçeği puanları*.

Yani öğretmen yeterlik düzeyindeki 1 birimlik değişim "Öğretmenlerin Liderlik Rollerine Yönelik Beklenti Ölçeği" puanlarında 0.207 birimlik bir değişime neden olmaktadır.

Tablo 5. Öğretmen Yeterlik Ölçek Puanlarının, Öğretmenlerin Liderlik Rollerine Yönelik Algı Ölçeği Puanlarını Yordama Düzeyi

Değişken	B	Standart hata	β	t	p
Sabit	3.074	.275		11.176	.000
Öğretmen Yeterlik Ölçeği	.304	.088	.192	3.446	.001

R=0.192; R²=0.04; F(1.310)= 11.176; p=.001

Tablo 5'e bakıldığında, öğretmen yeterlik ölçek puanları, öğretmenlerin liderlik rollerine yönelik algı alt boyut puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir (R =

0.192, $R^2 = 0.04$, $F (1.310) = 11.176$, $p < 0.05$). Öğretmen yeterlik ölçeği puanları, öğretmenlerin liderlik rollerine yönelik algı alt boyut puanlarına ilişkin toplam varyansın %4'ünü açıklamaktadır. Bu durumda regresyon denklemi şu şekildedir: *Öğretmenlerin Liderlik Rollerine Yönelik Algı Ölçeği Puanları* = $3,074 + 0,304 * \text{Öğretmen Yeterlik Ölçeği puanları}$.

Yani öğretmen yeterlik ölçeğindeki 1 birimlik değişim “Öğretmenlerin Liderlik Rollerine Yönelik Beklenti Ölçeği” puanlarında 0,304 birimlik bir değişime neden olmaktadır.

Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde yordama düzeyi düşük bile olsa öğretmen yeterliği, öğretmen liderlik rollerine yönelik beklenti ve algıların anlamlı yordayıcısıdır denilebilir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin, öğretmen yeterlik ve öğretmen liderlik düzeylerinin değerlendirilmesine, öğretmen yeterliğine ilişkin görüşleri ile öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesine, öğretmen yeterliğine ilişkin görüşlerinin öğretmen liderlik rollerine ilişkin beklenti ve algılarını yordama durumunun belirlenmesine çalışılmıştır.

Bu çalışmanın bulgularına göre, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterlik ölçeğinden elde ettikleri puanların orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kahramanoğlu ve Ay (2013), sınıf öğretmeni adaylarının yeterlik algılarının genel olarak “yeterli” seviyesinde olduğunu belirtmiştir. Gelen ve Özer (2008), öğretmen adaylarının öğretmenlere oranla daha yüksek derecede mesleğin gerektirdiği yeterliklere sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Taşdemir (2007) ise sınıf öğretmenlerinin mesleki yeterlik açısından kendilerini yüksek düzeyde meslektaşlarını ise orta düzeyde yeterli buldukları sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçları daha önce yapılan çalışmalarla hemen hemen benzer bir sonuç ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde sınıf öğretmenliği gibi eğitim-öğretimin en önemli temel taşı olan bir mesleğin orta düzeyde yeterliğe sahip olması çok iyi bir seviye olarak yorumlanamamaktadır. Çünkü sınıf öğretmeni pek çok birey için formal eğitimin ilk basamağında bulunur ve okuma yazmayı, ahlaki değerleri, sınıf, okul ve toplum kurallarını, sosyal bir takım becerileri kazandırma göreviyle sorumludur. Sınıf öğretmeni, bireylerin eğitim yaşamlarının hem oldukça kritik bir dönemine denk gelmekte hem de bireyler sınıf öğretmenleriyle diğer öğretmenlerinden daha fazla vakit geçirmektedir. Bu ise doğal olarak daha çok paylaşımda buldukları anlamına gelmektedir. Bu yüzden sınıf öğretmenlerinin yeterlik düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin öğretmen liderlik düzeylerine ilişkin bulgular incelendiğinde; araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin liderlik rollerine yönelik beklenti ve algılarının yüksek olduğu; iki alt boyut sonuçları kendi içinde karşılaştırıldığında ise öğretmen liderlik rollerine yönelik beklentilerinin, konuyla ilgili algılarından daha yüksek olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Köllükçü (2011), ilköğretim okulu öğretmenlerinin öğretmen liderliğini gösteren davranışlarının gereklilik (beklenti) derecesine ilişkin görüşlerinin, öğretmen liderliğini gösteren davranışlarının sergilenme

(algı) derecesine ilişkin görüşlerinden daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir. Beycioğlu (2009), öğretmen liderlik rollerinin tüm boyutlarında (ölçeğin genelinde) öğretmenlerin beklenti düzeylerinin algı düzeylerinden daha fazla olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla araştırma sonuçları daha önce yapılan çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde öğretmen liderlik düzeylerinin yüksek olduğu yorumu eğitim açısından oldukça önemli bir sonuçtur. Çünkü sınıf öğretmenlerinin gerek öğrenci ve veliyle gerek kendi sınıfına giren diğer branş öğretmenleriyle ve okulundaki diğer öğretmenlerle gerekse idarecileriyle sürekli paylaşımda bulunan kişiler olarak, öğretmen liderliğini etkili bir şekilde kullanmaları eğitim açısından oldukça olumlu sonuçlar doğurabilir. Fakat sınıf öğretmenlerinin öğretmen liderliğini gösteren davranışlarının gereklilik (beklenti) derecesine ilişkin görüşlerinin, sergilenme (algı) derecesine ilişkin görüşlerine göre daha yüksek çıkması bir takım sebeplerden dolayı öğretmenlerin liderlik davranışlarını beklentilerinden daha az sergilediklerini göstermektedir. Bu sebepler bireyin kendisiyle alakalı olabileceği gibi okul iklimi, yönetici tavırları gibi dış etkenlerden de kaynaklanabilir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin öğretmen liderlik ölçeği sonuçları ile öğretmen yeterlik ölçeği sonuçları arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Her ne kadar kavramsal boyutta öğretmen yeterliği ve öğretmen liderliği birbiriyle oldukça ilişkili olsa da araştırma sonuçları düşük düzeyde bir ilişkinin olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir.

Araştırmadan elde edilen bu sonuç çeşitli şekilde yorumlanabilir. Örneğin; bu durum eğitimdeki genelleme hatası açısından düşünülebilir. Genelleme hatası: “Gözlem yapan kişinin birey hakkındaki genel görüş, inanış ve kanısını kişinin gözlenen özel ve farklı niteliklerine de genellemesidir.” (Özguven, 1998, 248). Zaman zaman okullarda lider öğretmen olarak değerlendirilen öğretmen profilinin her konuda yeterli, tam donanımlı veya nitelikli bir öğretmen olduğu algısına sahip olunabilmektedir. Araştırma sonuçları öğretmen yeterliği ve öğretmen liderliği arasında zayıf bir ilişki olduğunu göstererek bu konuda daha dikkatli olunması gerektiğine vurgu yaptığı yorumu yapılabilir.

Araştırma sonuçlarına göre sınıf öğretmenlerinin öğretmen yeterliklerine ilişkin görüşleri, öğretmen liderlik rollerine yönelik beklenti ve algılarının anlamlı yordayıcısıdır. Bu sonucun konuyla ilgili herhangi bir veriye rastlanmayan alanyazın için oldukça önemli bir bulgu olduğu düşünülebilir.

Nitekim lider öğretmenliğin ne olduğu, öğretmenlerin hangi davranış ve tutumlarının lider öğretmenliğe ait olduğu ayrıntılı olarak incelendiğinde sonucun beklenen bir sonuç olduğu yorumu yapılabilir. Çünkü lider öğretmen özellikleri zaten yeterli, nitelikli ya da yetkin öğretmen denilen öğretmen tipi ile oldukça örtüşmektedir. Kavram olarak öğretmen yeterliği özellikleri ile lider öğretmen özelliklerine bakıldığında birbiri ile örtüşen ifadelerle rastlanmıştır. Örneğin; Avrupa Konseyi'nin 26.10.2007 tarihli kararına göre öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliklerden biri olarak belirlenen “Meslektaşları, aileler ve daha geniş toplumsal çevre ile yakın işbirliği içinde çalışabilme” (Can, 2009) kriteri ile lider öğretmen özelliklerinden biri olan “Meslektaşlarıyla, velilerle ve topluluk üyeleri ile işbirliği halinde çalışırlar ve onlara

araştırma, eylem ve değerlendirme çalışmalarında model olurlar.” (Wynne, 2002), ifadesi bu iki kavramın aslında birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Gül’e göre (2010), iyi eğitim alan öğretmenler, topluma örnek olarak öğretmenlik mesleğinin statüsünü artırmanın yanı sıra, öğretmenin liderliğini de artırır. Bu yüzden, öğretmen yetiştiren kurumlara büyük görev düşmektedir ve öğretmenlere verilen eğitimin kalitesi artırılmalıdır. Ayrıca sınıflarını iyi yönetebildiklerinde öğretmenler kendilerini daha yeterli hissetmekte ve öğrencilerinin öğrenmelerini de desteklemektedirler (Atıcı, 2001). Bu ifadeden de hareketle denilebilir ki yeterli öğretmen aynı zamanda lider öğretmendir.

Özetle sınıf öğretmenlerinin yeterliklerini artırmada oldukça önemli olan bir noktanın, onların birer lider öğretmen olabilmelerini sağlamak olduğu; bunun için eğitim öğretim sürecine yön veren her türlü faktörün, lider öğretmenliğe elverişli ve onu destekleyici olması gerektiği ifade edilebilir.

Araştırmadan çıkan bulgu ve sonuçlara yönelik şu önerilerde bulunulabilir: Öğretmenlerin öğretmen yeterlik ölçeğinden elde ettikleri puanların orta düzeyde olduğu sonucundan hareketle öğretmen yeterlik puanlarının artırılabilmesi için Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri ve Özel Alan Yeterlikleri’nin neler olduğu ve öğretmenlerin sahip olması gereken özellikler hakkında, her yıl eğitim öğretim yılı başındaki seminer döneminde öğretmenlere hatırlatıcı çalışmalar yapılabilir. Eğitim fakültelerinde “Öğretmen Yeterlikleri” adlı bir ders veya ders içinde birkaç bölüm okutulabilir. Öğretmen liderlik ölçeği puanlarına ait ortalamaların artırılabilmesi için öğretmen liderliğinin ne olduğu, ne işe yaradığı, öğretmenlerce nasıl kullanılacağı, kullanıldığında okul kültürüne ve eğitimcilere katkılarının neler olacağı gibi fikri alt yapısı hakkında ve uygulama aşamasında sınıf öğretmenlerine bilgilendirme çalışmaları yapılabilir. Öğretmen yeterlikleri içerisindeki performans ifadeleri ölçüt olarak kullanılarak bir puan sistemine dönüştürülüp, ortalamanın üstünde başarı gösteren öğretmenlere bir takım ödüllendirmeler (üstün başarı belgesi, aylıkla ödüllendirme, vb.) yapılabilir. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri ve Özel Alan Yeterlikleri, MEB ÖYGM tarafından bir rapor haline getirilerek okullara yazı şeklinde veya kitapçıklar halinde gönderilip tüm öğretmenlerin bilgi edinmesi sağlanabilir. Öğretmen yeterliği ve öğretmen liderliği arasında pozitif bir korelasyon olup olmadığına farklı örneklem gruplarıyla yeniden bakılabilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, M. (2011). *Öğretmen Liderliği Davranışları ve Sınıf İklimi: Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Bağlamında Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Atıcı, M. (2001). Öğretmen Yetkinliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 7(26), 195-209.

- Beycioğlu, K. (2009). *İlköğretim Okullarında Öğretmenlerin Sergiledikleri Liderlik Rollerine İlişkin Bir Değerlendirme (Hatay İli Örneği)*. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Beycioğlu, K. & Aslan, B. (2010). Öğretmen Liderliği Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *İlköğretim Online Dergisi*, 9(2), 764-775. (Erişim: 11.02.2015), <http://ilkogretim-online.org.tr/vol9say2/v9s2m26.pdf>
- Can, N. (2009). Öğretmenlerin Sınıfta ve Okulda Liderlik Davranışları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 385-399.
- Canlı, S. (2011). *Resmi ve Özel İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Sergiledikleri Liderlik Rollerine İlişkin Algıları*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Constance, B. A. (2012). Teachers' Perceptions of Teacher Leadership and Teacher Efficacy. Doctorate's Thesis. USA: Walden University.
- Çoklar, M. (2012). *Genel Öğretmen Yeterlikleri İçerisinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri: Afyonkarahisar İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Dağ, İ. ve Göktürk, T. (2014). Sınıf Yönetiminde Liderlik ve Liderliğin Sınıf Yönetimine Katkıları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27, 171-184.
- Diken, İ. H. (2004). Öğretmen Yeterlik Ölçeği: Türkçe uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 16, 102-112.
- Dursun, F. (2013). *Bilişim Teknolojileri Öğretmen Yeterliklerinin Öğretim Elemanı, Öğretmen Adayı ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Elliott, S.E. (2000). *The Relationship between Teacher Efficacy and Principal Leadership Behaviors and Teacher Background Variables in Elementary Schools*. Doctoral Thesis. USA: University of Connecticut. (Erişim: 11.10.2015), <http://search.proquest.com/docview/304595453?accountid=8403>
- Gelen, İ. & Özer, B. (2008). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliklerine Sahip Olma Düzeyleri Hakkında Öğretmen Adayları ve Öğretmenlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 40-55.
- Gibson, S. & Dembo, M. H. (1984). Teacher Efficacy: A Construct Validation. *Journal of Educational Psychology*, 76(4), 569-582. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0663.76.4.569>
- Gönüllü, Y. (2009). *Bürokrasi ile Öğretmen Yeterliği Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi.
- Guskey, T. R. (1988). Teacher efficacy, self-concept, and attitudes toward the implementation of instructional innovation. *Teaching and Teacher Education*, 4, 63-69.

- Guskey, T. R., & Passaro, P. D. (1994). Teacher Efficacy: A Study of Construct Dimensions. *American Educational Research Journal*, 31, 627-643.
- Gül, R. (2010). *Cumhuriyet'ten Günümüze Öğretmenin Liderliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Güven, Y. (2015). *Lider Öğretmenlerin Okul Kültürüne Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Harchar L. R. & Hyle E. A. (1996), Collaborative Power. A grounded theory of administrative instructional leadership in the elementary school. *Journal of Educational Administration*, 34(3), 15-29.
- Kahramanoğlu, R. ve Ay, Y. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Alan Yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından Analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 285-301.
- Kalkan, G. D. (2012). *Sınıf Öğretmenliği Adaylarının Kendi Sınıf Öğretmenlerinin Yeterliliklerini Değerlendirmeleri*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (23.Basım). Ankara: Nobel.
- Kölküçü, D. (2011). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Öğretmen Liderliğini Gösteren Davranışlarının Gerekliklik ve Sergilenme Derecesine İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- MEB. (2008). *Sınıf Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri*. (Erişim: 15.02.2015), <http://otmg.meb.gov.tr/alansinif.html>
- MEB. (2010). *Öğretmen Yeterlikleri*. (Erişim: 19.02.2015), <http://otmg.meb.gov.tr/YetGenel.html>
- MEB. (2015). *Eğitim İstatistikleri*. (Erişim: 05.08.2015), <http://ankara.meb.gov.tr/www/egitim-istatistikleri/icerik/24>
- Neck, C. P., Neck, H. M., Manz, C. C. & Godwin, J. (1999). "I think I can; I think I can": A Self-Leadership Perspective toward Enhancing Entrepreneur Thought Patterns, Self-Efficacy, and Performance, *Journal of Managerial Psychology*, 14(6), 477-501.
- Özçetin, S. (2013). *Öğretmen Liderliğinin Okulun Liderlik Kapasitesinin Gelişimine Etkisi: Bir Durum Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Özgül, İ. E. (1998). *Bireyi Tanıma Teknikleri*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Phillips, D. R. (2009). *Quantitative Study of The Correlation of Teacher Leadership and Teacher Self-Efficacy On Student Reading Outcomes*. Doctoral Thesis. USA: University of Phoenix.
- Prussia, G., Anderson, J., & Manz, C. (1998). Self-Leadership and Performance Outcomes: The Mediating Influence of Self-Efficacy. *Journal of Organizational Behavior*, 19(5), 523-538.

- Rice, R. O. (2014). *Examining the moderating effect of tenure on the relationship between self-leadership strategies and general self-efficacy* (Order No. 3630452). (Erişim: 19.12.2016), <http://search.proquest.com/docview/1562273732?accountid=8403>
- Stein, M. K., & Wang, M. C. (1988). Teacher development and school improvement: The process of teacher change. *Teaching and Teacher Education*, 4, 171–187.
- Şallı, F. (2012). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Matematik Öz Yeterlikleri İle Matematik Öğretimi Yeterliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Taşdemir, M. (2007). Sınıf Öğretmenlerinin Okul, Meslektaşları ve Kendi Mesleki Yeterliliklerini Algılamaları, *Milli Eğitim Dergisi*, 174, 171-192.
- Tomlinson, C. A. & Germundson, A. (2007). Teaching as Jazz. *Educational Leadership*, 64(8), 27-31.
- Wynne, J. (2002). *Teacher Leadership in Education Reform*, ERIC Digest. (Erişim: 10.09.2015), <http://www.ericdigests.org/2002-4/teachers>
- Yılmaz, K. & Bökeoğlu, Ç. Ö. (2008). Primary School Teachers' Belief of Efficacy. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 41(2), 143-167.